

V I C T O R I A
M A S

*Balul
nebunelor*

ROMAN

TRADUCERE DIN FRANCEZĂ DE
LUCIA VIȘINESCU

literary FICTION

EDITORI :

Magdalena Mărculescu
Vasile Dem. Zamfirescu
Silviu Dragomir

FONDATOR :

Ion Mărculescu, 1994

REDACTOR :

Carmen Botoșaru

DESIGN COPERTĂ :

Faber Studio

FOTO COPERTĂ : *Jane Avril*, Henri de Toulouse-Lautrec,
litografie, 1899; commons.wikimedia.org

DIRECTOR PRODUCȚIE :

Cristian Claudiu Coban

DTP :

Gabriela Anghel

CORECTURĂ :

Irina Botezatu
Rodica Crețu

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MAS, VICTORIA**

Balul nebunelor / Victoria Mas; trad. din franceză de Lucia
Vișinescu. - București: Pandora Publishing, 2020
ISBN 978-606-978-279-8

I. Vișinescu, Lucia (trad.)

821.133.1

Titlul original: Le bal des folles

Autor: Victoria Mas

Copyright © Éditions Albin Michel, 2019

Copyright © Pandora M, 2020
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
W: pandoram.ro

ISBN: 978-606-978-279-8

Pandora M face parte din Grupul Editorial TREI

Geneviève

3 M A R T I E 1 8 8 5

— Louise, trezește-te!

Geneviève trage cu o mână pătura sub care se ascunde corpul adormit al adolescentei ghemuite pe salteaua îngustă; părul ei închis și des acoperă perna și o parte din chipul ei. Louise sforăie ușor, cu gura întredeschisă. Nu le aude pe celelalte femei din dormitor, care s-au trezit deja. Siluetele feminine se întind printre paturile de fier, își prind părul în coc, își încheie nasturii rochiilor de culoarea abanosului, trase peste cămăși de noapte transparente, apoi înaintează cu pași monotoni spre sala de mese, sub ochii atenți ai infirmierelor. Prin ferestrele aburite pătrund raze timide de soare.

De obicei, Louise se trezește ultima. În fiecare dimineață, o infirmieră sau o alienată o smulge din somnul ei. Adolescența întâmpină lăsarea serii cu un sentiment de ușurare, alunecând într-un somn adânc, fără vise. Când dormi, nu te mai gândești la trecut și nici nu-ți faci griji în privința viitorului. Somnul este singurul ei moment de liniște după evenimentele de acum trei ani, care au adus-o aici.

— Scoală-te, Louise. Ești așteptată.

Geneviève o zgâlţâie de braţ pe fată, iar ea deschide, în sfârşit, un ochi. La început, e surprinsă să o vadă aşteptând lângă patul ei pe cea pe care alienatele au poreclit-o Veterana, apoi exclamă:

— Am curs azi!

— Îmbracă-te, ai dormit destul!

— Imediat!

Tânăra sare brusc din pat şi îşi ia rochia neagră de lână de pe scaun. Geneviève face un pas într-o parte şi o priveşte. Ochiul său întârzie asupra gesturilor pripite şi respiraţiei ei rapide, asupra mişcărilor nesigure ale capului. Louise a avut o nouă criză ieri. În niciun caz nu trebuie să mai aibă una înainte de curs.

Adolescenta se grăbeşte să-şi încheie gulerul rochiei şi se întoarce spre intendentă. Veşnic dreaptă în halatul ei alb, cu părul blond, prins în coc, Geneviève o intimidează. Cu trecerea anilor, Louise a trebuit să înveţe să facă faţă rigidităţii acesteia. Nu i se poate reproşa că e nedreaptă sau răuvoitoare, dar, pur şi simplu, nu inspiră afecţiune.

— E bine, doamnă Geneviève?

— Lasă-ţi părul desfăcut. Domnului doctor îi place mai mult aşa.

Louise îşi duce braţele spre cocul făcut la repezeală şi execută ordinul. Este adolescentă fără voia ei. Deşi are 16 ani, se entuziasmează ca un copil. Corpul ei a crescut prea repede, pieptul şi coapsele, ivite la 12 ani, nu au prevenit-o despre consecinţele acestei voluptăţi neaşteptate. Inocenţa i s-a mai dus puţin din ochi, dar nu de tot; încă mai există speranţă pentru ea.

— Am emoţii.

— Fă ce ţi se spune şi o să fie bine.

— Sigur.

Cele două femei traversează unul dintre culoarele spitalului. Lumina dimineţii de martie pătrunde prin ferestre,

reflectându-se pe gresie — o lumină blândă, care vestește apropierea primăverii și a balului organizat cu ocazia sărbătorii Mi-Carême¹, o lumină care te face să-ți dorești să zâmbești și să speri că, în curând, vei pleca din locul ăsta.

Geneviève simte că Louise e neliniștită. Adolescenta merge cu capul plecat și cu brațele pe lângă corp, respirând precipitat. Toate fetele internate aici sunt neliniștite când îl întâlnesc pe Charcot în carne și oase — mai ales când sunt alese să participe la o demonstrație de hipnoză. Este o responsabilitate care le depășește, o punere sub reflector care le tulbură; interesul care li se arată este atât de neobișnuit pentru aceste femei pe care viața nu le-a scos niciodată în față, încât au senzația că le fuge pământul de sub picioare — de fiecare dată e așa.

După ce parcurg câteva culoare și deschid mai multe uși batante, cele două intră în loja de lângă amfiteatru, în care așteaptă câțiva medici și studenți. Cu carnețele și condeie în mână, cu mustățile care le gâdilă buza superioară și cu trupurile lor drepte, îmbrăcate în costume negre și halate albe, se întorc toți, în același timp, spre cazul zilei. Privirile lor de medici o străpung pe Louise, de parcă ar vedea prin rochia ei. Tânăra închide ochii în fața acestor priviri indiscrete.

Un singur chip îi e familiar: Babinski, asistentul doctorului, se îndreaptă spre Geneviève.

— Sala se va umple în curând. Vom începe peste zece minute.

— Mai e nevoie de ceva pentru Louise?

Babinski o măsoară pe alienată din cap până-n picioare.

— Nu are nevoie de nimic.

Geneviève dă din cap, pregătindu-se să iasă din sală. Louise se ține după ea cu pași neliniștiți.

1 Sărbătoare franceză laică, cu rădăcini medievale, care se ținea la jumătatea Postului Paștelui, dispărută în anii 1950. (N.t.)

— Veniți să mă luați, da, doamna Geneviève?

— Ca de fiecare dată, Louise.

Din culisele scenei, Geneviève privește spre amfiteatru. Un ecou de voci grave urcă din băncile de lemn și umple sala, ce seamănă mai degrabă cu un muzeu sau cu un cabinet de curiozități decât cu o încăpere de spital. Pereții și tavanul sunt îmbrăcați cu picturi și gravuri, în care poți admira anatomii și corpuri, scene în care se amestecă oameni anonimi, goi sau îmbrăcați, anxioși sau smintiți; pe lângă bănci, dulapuri grele, care scârțâie sub povara trecerii timpului, afișează în spatele ușilor de sticlă toate amintirile care ar putea fi păstrate într-un spital: cranii, tibii, humerusi, bazine, zeci de pocale, busturi de piatră și un talmeș-balmeș de instrumente. Doar privind înfățișarea acestei săli, spectatorul are promisiunea că va asista la un moment neobișnuit.

Geneviève privește cu atenție publicul. Unele figuri îi sunt familiare, recunoaște medici, scriitori, ziariști, studenți, personalități politice, artiști. Cu toții curioși, deja convertiți sau sceptici. Se simte mândră. Mândră că un singur om poate să stârnească un asemenea interes la Paris, umplând în fiecare săptămână băncile amfiteatrului. Dar iată-l că apare pe scenă. În sală se face tăcere. Charcot se impune fără efort, cu silueta lui îndesată și mina serioasă, în fața acestui public, care îl privește fascinat. Profilul lui alungit amintește de eleganța și demnitatea statuiilor grecești. Are privirea precisă și impenetrabilă a medicului care studiază de ani de zile, în adâncul vulnerabilității lor, femeile respinse de familie și de societate. Știe ce speranțe le trezește acestor alienate. Știe că tot Parisul a auzit de el. A căpătat autoritate și o exercită, convins fiind că i-a fost acordată cu un motiv întemeiat: talentul său va contribui la progresul medicinei.

— Bună ziua, domnilor. Vă mulțumesc că ați venit astăzi. Cursul la care veți asista este o demonstrație de hipnoză asupra unei paciente care suferă de isterie severă. Are 16 ani. De trei ani,

de când a venit la Salpêtrière, a avut mai mult de 200 de crize de isterie. Cu ajutorul hipnozei vom reconstitui aceste crize și le vom studia simptomele, pentru a înțelege mai bine procesul fiziologic al isteriei. Datorită unor paciente ca Louise pot avansa medicina și știința.

Geneviève schițează un zâmbet. De fiecare dată când îl vede pe Charcot vorbind în fața acestor spectatori care așteaptă cu nerăbdare demonstrația, se gândește la începuturile acestui om în spital. L-a văzut studiind, notând, tratând bolnave, cercetând, descoperind ceea ce nimeni altul nu descoperise înaintea lui, gândind cum nimeni altul nu gândise până atunci. Charcot întruchipează medicina însăși, tot adevărul și toată utilitatea ei. De ce să te închini unor zei, când există oameni ca Charcot? De fapt, nu: nu există niciun alt om ca Charcot. Se simte mândră, cu adevărat mândră și privilegiată că poate contribui de aproape 20 de ani la performanțele celui mai cunoscut neurolog din Paris.

Babinski o aduce pe Louise pe scenă. Copleșită de trac cu zece minute mai devreme, adolescenta are acum altă postură: cu umerii trași înapoi, cu pieptul umflat și bărbia ridicată, înaintează spre publicul care o așteaptă. Nu-i mai este teamă: e momentul ei de glorie și de recunoaștere. Pentru ea și pentru maestru.

Geneviève cunoaște fiecare etapă a ritualului. Mai întâi, pendulul se leagănă încet în fața lui Louise și ochii ei albaștri devin imobili, apoi diapazonul sună o singură dată și tânăra cade pe spate, iar corpul ei letargic e prins în ultimul moment de doi studenți. Cu ochii închiși, Louise se supune oricărei comenzi, face gesturi simple pentru început, ridică brațul, se învârtă pe loc, își îndoaie un picior, ca un soldățel ascultător. Apoi se așază după cum i se spune, își împreunează mâinile ca pentru rugăciune, ridică ochii spre cer, întinde brațele ca într-o răstignire. Treptat, ceea ce părea o simplă demonstrație de hipnoză devine un adevărat spectacol, *faza mișcărilor mari*, după cum anunță Charcot. Acum

stă întinsă pe jos, nu i se mai poruncește nimic. Se agită singură, își îndoaie brațele, picioarele, se aruncă în stânga și-n dreapta, se rostogolește pe spate, pe burtă, tălpile și mâinile i se încăleștează devenind imobile, chipul i se schimonosește de durere și plăcere în același timp, contorsiunile îi sunt întretăiate de sunete răgușite. Cineva mai superstițios ar crede că e posedată de diavol, de altfel câțiva dintre cei prezenți își fac discret semnul crucii... Apoi, după o ultimă convulsie, se întinde din nou pe spate, își sprijină tălpile goale și capul de sol, iar restul corpului formează un arc de cerc de la gât la genunchi. Părul ei închis mătură praful de pe scenă, spatele în formă de U răsturnat trosnește din cauza efortului. În cele din urmă, după ce criza indusă a încetat, se prăbușește cu un zgomot surd sub privirile uluite.

Cu paciente ca Louise pot avansa medicina și știința.

Dincolo de zidurile spitalului Salpêtrière, oamenii din saloane și cafenele își pot doar imagina cu ce seamănă secția lui Charcot, numită „secția istericelor“. Își închipuie femeii dezbrăcate ce aleargă pe culoare, se dau cu capul de pereți, își deschid picioarele ca să se dăruiască unor amanți imaginari, urlă din toți rărunchii de dimineață până seara. Descriu trupuri de nebune ce se contorsionează sub cearșafuri albe, figuri crispatе cu plete răvășite, chipuri de femei bătrâne, de femei obeze, de femei urâte, femei care, pe bună dreptate, sunt ținute departe, chiar dacă nu se știe exact din ce motiv, de vreme ce nu au comis nicio crimă și n-au făcut rău nimănui. Unor astfel de oameni, pe care și cea mai nevinovată excentricitate îi îngrozește, fie că sunt burghezi sau proletari, gândul la aceste alienate le stârnește dorințele și le alimentează fricile. Nebunele îi fascinează și îi înspăimântă deopotrivă. Dar ar fi, cu siguranță, dezamăgiți dacă ar vizita secția la sfârșitul acestei dimineți.

În dormitorul spațios, activitățile zilnice se desfășoară în liniște. Câteva femei spală podeaua dintre paturile metalice; altele

se spală sumar cu o mănușă, deasupra unui lighean cu apă rece; câteva stau întinse în pat, zdrobite de oboseală și de gânduri, și nu doresc să vorbească cu nimeni; unele își piaptână părul, vorbesc singure cu voce joasă, privesc pe fereastră cum cade lumina peste parcul în care se mai văd încă urme de zăpadă. Sunt femei de toate vârstele, de la 13 la 65 de ani, brunete, blonde sau roșcate, suple sau durdulii, îmbrăcate și pieptănate ca de oraș, mișcându-se cu sfială; departe de atmosfera depravată pe care și-o imaginează cei din exterior, dormitorul seamănă mai mult cu o casă de odihnă decât cu un loc destinat femeilor isterice. Abia când le privești mai de-a-proape, te simți tulburat: observi o mână crispată și deformată, un braț încheștat lipit de piept; observi pleoape care se deschid și se închid în ritmul bățăilor aripilor de fluturi; la unele, o pleopă e tot timpul închisă și doar un ochi te scrutează. Folosirea diapazonului sau a instrumentelor de suflat e interzisă aici, pentru că poate provoca imediat un atac de catalepsie. O femeie cascadează întruna; alta se mișcă necontrolat; întâlnești priviri abătute, absente sau dintre cele mai melancolice. Apoi, din când în când, faimoasa criză de isterie lovește dormitorul în mijlocul căruia plutea o liniște temporară: un corp de femeie, întins pe pat sau pe jos, se îndoaie, se contractă, se luptă cu o forță invizibilă, se zbate, se arcuiește, se răsuțește, încearcă să scape de soarta sa, fără să izbutească. Atunci, lumea se strânge în jurul lui, un student îi apasă ovarele cu două degete, iar presiunea ajunge să o liniștească pe nebună. În cazurile cele mai grave, i se acoperă nasul cu o cârpă îmbibată în eter: ea închide pleoapele și criza trece.

Nici vorbă de isterice care dansează desculțe pe culoarele reci, aici e o luptă zilnică și mută pentru normalitate.

În jurul unuia dintre paturi, al lui Thérèse, s-au strâns câteva femei care o privesc în timp ce tricotează un șal. O tânără cu părul împletit în cunună se apropie de cea căreia i se spune Tricoteza.

— Țsta-i pentru mine, nu-i așa, Thérèse?

— I l-am promis lui Camille.

— De săptămâni întregi îmi spui că-mi faci unul.

— Valentine, ți-am dat un șal acu' două săptămâni și nu ți-a plăcut. Mai așteaptă!

— Reao!

Tânăra se îndepărtează de grup cu un aer jignit; nu-și mai dă seama că mâna ei dreaptă se îndoaie spasmodic, nici că piciorul îi e cuprins de un tremur regulat.

Geneviève, împreună cu o altă infirmieră, o ajută pe Louise să se așeze în pat. Deși slăbită, tânăra încă mai are puterea de a zâmbi.

— M-am descurcat bine, doamna Geneviève?

— Ca de fiecare dată, Louise.

— Doctorul Charcot e mulțumit de mine?

— Va fi mulțumit când te vei vindeca.

— Când i-am văzut pe toți cum se uită la mine... Nu-i așa c-o să fiu și eu celebră ca Augustine?

— Odihnește-te acum.

— O să fiu noua Augustine... Tot Parisul o să vorbească despre mine...

Geneviève trage pătura peste corpul epuizat al adolescentei, al cărei chip palid adoarme surâzător.

Noaptea se lasă peste strada Soufflot. Panthéonul, leagăn al unor nume ilustre omagiate în inima unui monument trainic, veghează din înălțime asupra grădinii Luxembourg, adormită în josul străzii.

La al șaselea etaj al unui imobil este deschisă o fereastră. Geneviève privește strada liniștită, delimitată, în partea stângă, de silueta solemnă a monumentului închinat morților, iar în dreapta, de grădina cu statui, în care hoinarii, amanții și copiii se plimbă, dis-de-dimineată, pe aleile înverzite sau pe lângă peluzele cu flori.

Întorcându-se acasă la lăsarea serii, Geneviève și-a urmat ritualul zilnic. Mai întâi, și-a descheiat halatul alb; a verificat instinctiv să nu fie pătat de sânge, cum se întâmpla de cele mai multe ori, agățându-l apoi într-un mic dulap; și-a făcut toaleta pe palier, unde se întâlnea din când în când cu locatarele de la același etaj, o mamă cu fiica ei de 15 ani, amândouă spălătorese, rămase singure după ce soțul murise în timpul Comunei. Întoarsă în locuința ei modestă, și-a încălzit o supă pe care a mâncat-o în liniște, pe marginea patului simplu, la lumina unei lămpi cu ulei; apoi s-a așezat la fereastră, zăbovind zece minute, ca în fiecare seară. Acum stă nemișcată și dreaptă, ca și când ar purta încă halatul strâmt, privește strada de la înălțime, imperturbabilă ca un paznic de far. Nu contemplă luminile străzii, nici nu se pierde în reverie — îi lipsește romantismul ăsta; ci doar profită de acest moment de pace, pentru a îngropa ziua petrecută între zidurile spitalului. Deschide fereastra și lasă vântul să ia cu el tot ce o însoțește de dimineață până seara — expresiile triste și ironice, mirosul de eter și de cloroform, zgomotul tocurilor pe gresie, ecourile plânsetelor și ale gemetelor, scârâitul paturilor sub greutatea corpurilor agitate. Încearcă doar să uite acel loc; nu se gândește la alienate. Nu-i pasă de ele. Nicio soartă de acolo nu o emoționează, nicio poveste nu o tulbură. După incidentul de la începuturile sale ca infirmieră, nu mai poate vedea femeile din spatele pacientelor. De multe ori, amintirea revine. Revede momentul în care s-a declanșat acea criză la pacienta care semăna cu sora ei, îi vede din nou chipul schimonosit, cele două mâini care i se agață de gât și o strâng cu disperarea unui condamnat. Geneviève era tânără; credea că e nevoie să se atașeze de paciente, pentru a le putea ajuta. A trebuit să intervină două infirmiere ca s-o smulgă din mâinile celei căreia îi oferise încrederea și empatia ei. Acest șoc a fost o lecție pentru ea. Următorii 20 de ani petrecuți în preajma alienatelor aveau să-i confirme această idee. Boala dezumanizează; ea face din aceste femei niște marionete la

mila unor simptome grotești, niște păpuși moi în mâinile unor medici care le manipulează și le examinează în toate pliurile pielii, niște animale ciudate care nu trezesc decât un interes clinic. Ele nu mai sunt soții, mame sau adolescente, nu sunt femei pe care să le poți privi sau lua în considerare, nu vor fi niciodată femei dorite sau iubite: ele sunt bolnave. Nebune. Ratate. Iar rolul ei este, în cel mai bun caz, acela de a le acorda îngrijiri, iar în cel mai rău, de a le ține internate în condiții decente.

Geneviève închide fereastra, ia lampa cu ulei și o pune pe consola de lemn, așezându-se în fața ei. Singurul lux din această cameră, în care locuiește de când a venit la Paris, îl reprezintă o sobă care încălzește puțin pereții. De 20 de ani, nimic nu s-a schimbat. În cele patru colțuri vezi același pat simplu, același dulap cu două rochii de oraș și un capot, aceeași sobă cu cărbuni și aceeași consolă cu scaun, micul său refugiu pentru scris. Doar tapiseria roz, îngălbenită de timp și umflată pe alocuri din pricina umezelii, dă puțină culoare încăperii cu mobilă din lemn întunecat. Când merge prin camera ei, Geneviève își pleacă din reflex capul sub tavanul boltit din loc în loc.

Luând o foaie de hârtie, își înmoaie penița în călimară și începe să scrie:

Paris, 3 martie 1885

Draga mea soră,

Nu ți-am mai scris de câteva zile, sper să mă ierți. Alienatele au fost foarte agitate săptămâna asta. Dacă una dintre ele face o criză, imediat se iau și celelalte după ea. De obicei, li se întâmplă la sfârșitul iernii. Cerul de plumb pe care-l vedem deasupra noastră luni la rând; dormitorul înghețat pe care sobele nu reușesc să-l încălzească cum trebuie — ca să nu mai vorbim de bolile de sezon: îți imaginezi că nimic din toate astea nu le face bine minților

lor. Din fericire, astăzi au apărut primele raze de soare din acest anotimp. Și, pentru că peste două săptămâni o să fie balul de Mi-Carême — da, ce repede a trecut timpul! —, mă gândesc că asta ar trebui să le mai liniștească. În curând vom începe să pregătim costumele de anul trecut. Așa se vor mai înviora puțin și ele, și infirmierele.

Doctorul Charcot a ținut încă un curs public astăzi. Cu micuța Louise, de data asta. Sărmana nebună își închipuie deja că va avea același succes ca Augustine. Ar trebui să-i amintesc că Augustine s-a bucurat așa de mult de succesul ei, că, până la urmă, a fugit de la spital — în haine de bărbat, unde mai pui! O nerecunoscătoare. După toate eforturile pe care le-am făcut pentru a o trata, mai ales doctorul Charcot. Cum ți-am spus mereu, nebunia nu se vindecă niciodată.

Dar demonstrația s-a desfășurat bine. Charcot și Babinski au reconstituit o criză ca la carte, publicul a fost satisfăcut. Amfiteatrul a fost plin, ca în fiecare vineri. Doctorul Charcot își merită succesul. Nici nu îndrăznesc să mă gândesc la următoarele lui descoperiri. Ca de fiecare dată, asta mă face să mă gândesc la mine — fiica unui medic de țară din Auvergne, sunt astăzi asistentă celui mai mare neurolog din Paris. Îți mărturisesc că acest gând îmi umple inima de mândrie și umilință.

Nu mai e mult până la ziua ta de naștere. Încerc să nu mă gândesc la asta, ca să nu mă întristez prea tare. Am rămas tot acolo, nu am uitat acea zi. Probabil că mă crezi proastă, dar trecerea anilor nu ajută la nimic. O să-mi lipsești toată viața.

Scumpa mea Blandine! Trebuie să dorm acum. Te îmbrățișez și te sărut cu drag.

Sora ta care se gândește la tine, oriunde ai fi.

Geneviève recitește scrisoarea și o împăturește, strecurând-o într-un plic, pe care scrie, în partea dreaptă, sus, „3 martie 1885“. Apoi se ridică și deschide dulapul. Sub rochiile care atârnă se pot vedea mai multe cutii dreptunghiulare. Geneviève o ia pe cea de deasupra. În interior sunt o sută de plicuri datate în dreapta sus, ca cel pe care îl ține în mână. Examinează cu arătorul data scrisă pe plicul de deasupra teancului — „20 februarie 1885“ — și îl așază peste el pe cel nou.

Pune capacul, așază cutia la loc și închide dulapul.